

PRECEDE

Partnership for Reconciliation through Early Childhood
Education and Development in Europe

КУЛТУРА ЗА МИР

Проектот е финансиран од Европската Унија.
Instrument for Pre-accession Assistance (IPA)
Civil Society Facility (CSF)

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент
Охридски”, Скопје

373.24.017(497.7):316.613.5-05

КУЛТУРА за мир / [уредник Славица Благоеска]. - Скопје :
ЈУДГ “Детска радост”, 2016. - 32 стр. : илустр. ; 21 см

Библиографија: стр. 31

ISBN 978-608-65993-0-0

а) Предучилишни установи - Воспитно-образовни програми -
Социјално однесување - Деца - Македонија
COBISS.MK-ID 101540618

ПРЕДГОВОР

Во прилог на регионален пристап за работа на развојот на почитување на различноста и градење на мирот, преку работа со деца и возрасни кои влијаат на нив, пред сè родителите, воспитувачите и негувателките, се обидовме да истражиме одредени аспекти од воспитувањето и однесувањето во меѓусебната комуникација.

Семејство – дете – градинка се триаголник на партнерство во поддршка на развојот на личноста и напредувањето на детето.

Воспитно-образовната работа и сродните практики како свои столбови имаат љубов, почитување, истрајност, креативност, отвореност во споделување на идеите и искуствата.

Проектот „Развивање култура за мир“ е работен со цел и надеж дека пораките од децата, родителите, вработените од градинката со својата искреност и автентичност ќе инспирираат и поттикнат позитивни промени во активностите, однесувањето и меѓусебните односи.

Благодарност до децата, родителите и вработените од градинката „Детска радост“ Скопје за соработката во истражувачкиот процес и обликување на нашата приказна како поддршка на програмите за култура за мир.

Психолог:
Славица Благоеска

ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ

Процесот на воспитанието и образованието е насочен кон постигнување на одредена цел, која во исто време претставува одредена вредност за општеството и за единката. Универзалните човекови вредности се стекнуваат уште од најрана возраст.

Сите овие вредности се основната движечка сила на човештвото и поединецот, сфатени во интелектуалниот, културниот, општествениот и моралниот развој на луѓето.

Наш предизвик се токму овие универзални вредности и нивното имплементирање во развојот на најмладата популација опфатена во предучилишните установи.

Децата во овој предучилишен период поминуваат во најинтезивните фази на развој на својата личност, најмалку се оптоварени со предрасуди и стереотипи, имаат чист поглед на светот околу себе, па затоа со соодветна поддршка и насочување на правилен поглед на светот околу себе и животот воопшто, можеме многу лесно да дојдеме до создавањето на вистинските, на основните човечки вредности и тие да бидат исклучително добра основа за нивно понатамошно надградување во истата насока. Раниот детски развој е период за давање насоки за негување и зачувување на автентичноста и традициите на различните заедници, нивните традиции, култури, јазик, обичаи. Само така едуцирани деца ќе станат личности кои ќе бидат толерантни, отворени кон светот и луѓето кои по некој основ се различни од нив.

Градинката Детска радост стана дел од Програмата за надминување на разликите во раниот детски развој, насловена

Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ) која во земјава ја спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши, а е финансирана од страна на Европската Унија преку програмата Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF); во 2014 година.

Реализацијата на оваа програма беше позитивно прифатена од родителите кои активно беа вклучени и кои позитивно го оценија влијанието во развојот на нивните деца, стекнатите знаења и навики од градинката во однос на толеранција и меѓусебна комуникација. Користењето на персонализираните кукли во претставување и решавање на одредени состојби, на децата им овозможи преку игра прифаќање на сите кои се поразлични од нив. Оваа програма не учи, потсетува дека децата се само деца кои имаат исти потреби и желби, а ние возрасните сме тука да создадеме еднакви услови за развој на сите деца заедно, без да ги делиме или нагласуваме разликите кои постојат.

Како резултат на успешно реализирање на програмата Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ), се роди идејата за апликација за добивање на подгрант кој ќе биде дополнителен поттик преку нагласување на нештата кои ни се заеднички, кои не поврзуваат и ги негуваат позитивните чувства кај децата и возрасните. Во таа насока тимот од детската градинка „Детска радост“ од Скопје, го подготвија проектот од апликација за подгрант „Развивање култура за мир“.

Оваа брошура е дел од проектот „Развивање култура за мир“ спроведуван од детската градинка „Детска радост“ од Скопје. Овој проект е дел од субгрантираните проекти во рамките на проектот Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ), кој е финансиран од страна на Европската Унија преку програмата Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF) кој во државава го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши.

Директор
Љиљана Крстевска

КУЛТУРА ЗА МИР

"Бидејќи војните започнуваат во мислите на луѓето, токму таму, во нивните мисли, треба да се создаде и одбраната на мирот."

Од статутот на Унеско

"Се носиме од детството. Не сме ние тие кои ги зборуваат зборовите. Зборовите се тие кои зборуваат за нас."

Витолд Гомбовиц

Поддршка на програмите за мир. Акција за мир преку култура и образование до лична промена, менување на свеста кај луѓето, давање придонес во општеството и менување на состојбите.

Семејството е мост преку кој детето се поврзува со средината и светот околу себе. Современото живеење, динамиката, транзициите се одразуваат на функцијата на семејството и особено на воспитната улога на родителите. Воспитните влијанија ја обликуваат личноста на детето почнувајќи од најраната возраст. Семејството има потреба од институционална поддршка во заедничката грижа за развојот и воспитувањето на детето. Предучилишните установи преку својата организациона и програмска поставеност дејноста ја оства-

руваат со двонасочна комуникација и широка соработка што е од обострана полза за доброто на детето.

Нашето внимание е насочено кон добри практики за стимулирање на раното учење, содржини кои го поттикнуваат размислувањето, имагинацијата, креативноста во изразувањето. **Партнерството помеѓу семејството и градинката треба да ги доближи** пристапите и стиловите на воспитните влијанија во однесувањето на децата. Одговорноста на возрасните низ моделите на однесување кои ги промовираат е од особена важност и придонесува да добрината и почитувањето го имаат своето вистинско место и значење. Она што детето го слуша и гледа во семејството, градинката, медиумите... е зборување и однесување кои ги имитира, учи, прифаќа како свои вредности и однос за добро, убаво, прифатливо.

Ние треба да бидеме правилен пример, здрав корен и слободни крилја, да им помогнеме на децата да научат подобри начини на однесување во комуникацијата со опкружувањето и светот околу себе.

ОДНЕСУВАЊЕ. ДОБРО. РАЗГОВОР. НЕНАСИЛСТВО. ВЛИЈАНИЕ. ПОРАКИ.

Вовед

Во светот на меѓузависност ја делиме одговорноста за меѓусебната сигурност. Градење на систем на взаемни врски меѓу луѓето е првиот чекор за трансформирање на човечкиот дух, развивање на свесност за почитување на различностите на луѓето и на народите. Сите да дејствуваме за светски мир, НЕ надмоќ и закана, ДА и поддршка на програмите за култура за мир.

Во основните потреби на детето е правото да му се овозможи сигурност, безбедност, да се чувствува заштитено, прифатено.

Разбирањето на себе си и разбирањето на другите е основа за добра комуникација.

Доменот на социоемоционалниот развој е најважен за воведување на детето во средината која го опкружува и за воспоставување на позитивен однос со светот околу себе.

Преку воспитно-образовни програми да им помогнеме на децата полесно да ги остваруваат своите потенцијали, децата можат да стекнат потребни знаења и вештини за позитивни интеракциони односи. Да ги поттикнуваме и насочуваме да научат како треба да постапуваат, да знаат подобри начини на однесување.

Во обликување на рамката на истражувањето се насочивме кон следните подрачја :

Регулатива за правата на детето

Според Конвенцијата за правата на детето, заштита на правата претставува интегративен пристап на повеќе институции и субјекти. Опфаќа активности за создавање на услови за здрав и непречен развој на секое дете.

Семејно воспитание

Семејството е првиот мал свет со кој детето се сретнува по раѓањето, социјално воспитна средина во која го започнува својот раст и развој. Родителите се првите учители преку кои детето осознава, доживува социоемоционални контакти, кои понатаму со возраста и стимулативната средина ги збогатува релациите во нови искуства. Тоа е багаж кој детето ќе го носи и капитал кој ќе ги определува неговите избори и успеси низ животот.

Социјално однесување на децата

Постапки кои произлегуваат од системот на вредности и воспитувањето како процес на усвојување на правила на однесување, дисциплинирање, воспоставување на граници, слобода и толеранција.

Ненасилство

Насилство е вид на однесување од задевање, навредување, вознемирување, заканување, до постапки кои загрозуваат и повредуваат.

Изложеноста на насилство е она што децата го слушаат и гледаат. Тоа силно влијае на сликата за сопствената

личност, интензивни емоционални реакции, внатрешни конфликти.

Телевизијата е дел од секојдневието, медиум заситен со слики со насилство. Родителите се важен модел во изборот на ТВ содржини, колку време се поминува во гледање, дали има контрола и цензура.

Добри практики за поттикнување на раното учење

Потребни се повеќе содржини кои придонесуваат за развивање на позитивна атмосфера.

Повеќе заедничко време на децата со родителите / друштвени игри, читање, прошетки, спортување, хоби/.

Едукативни и забавни програми, литература соодветна за возраста на децата.

Предмет

ПРЕДМЕТ на нашиот интерес беа следните аспекти:

- Воспитни ставови на родителите и стручниот кадар во градинката кон однесувањето на децата
- Најубавите зборови за пријателство кои ги користат децата, родителите и вработените за да именуваат, опишат одредено однесување, особина во меѓусебната комуникација
- Со подигање на свеста на возрасните за позитивни воспитни влијанија кон однесувањето на децата, ќе бидат позитивен пример и за самите деца

ЦЕЛТА е да отвориме и посочиме одредени прашања, состојби и пораки.

Како инструменти и техники користени се: прашалници, интервју, цртежи, социограм, работилници / игри за деца и возрасни, постери со пирамида и акроним /.

Во истражувањето беа опфатени 150 деца на возраст од 5-6 години, нивните родители, стручната служба, воспитувачите и негователките од ЈУДГ „Детска радост“-Скопје, во учебната 2015 -2016 година.

Целни групи:

	Деца возраст 5-6 год	Родители	Вработени
Вкупно	150	60	60

Од анализата на добиените податоци од интервјуто со децата и прашалникот за родителите и кадарот од градинката, произлегоа најмногу користени зборови за да се именува или опише одредено однесување, особина, релација. Зборовите со слично значење се групирани во соодветни категории.

ВОСПИТНИ СТАВОВИ И ВЛИЈАНИА НА ОДНЕСУВАЊЕТО НА ДЕЦАТА

Следи избор на дел од одговорените прашања од родителите:

Во однесувањето на детето

✓ **Не одобрувам**

РОДИТЕЛИ	ВРАБОТЕНИ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Непослушност:</i> Инаетење, лутење, сака да доминира, со плачење да постигне нешто... • <i>Агресивност:</i> Тепање, бес, кршење играчки...	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Агресивност:</i> Удирање, тепање, гризење, грубост, кубење, викање, погрдни зборови, кршење играчки... • <i>Невнимание на активности:</i> Не сакам, не можам, без интерес, не се потрудува... • <i>Неприфатлива интеракција:</i> Кавга, завидност, љубомора, тужакање, лажење, се да биде прво, плачливо, неслога, не споделува, селекција во група

✓ **Ми се допаѓа**

РОДИТЕЛИ	ВРАБОТЕНИ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Однесување кон возрастите:</i> Почитување, љубезност, послушно, културно се изразува, почитува правила... • <i>Однесување кон децата:</i> Другар, друштвени, дели... • <i>Особини:</i> Чесно, искрено, добродушно, весело, отворено... • <i>Желба за учење:</i> Има интерес, логички размислува, трудољубиво, самостојно, креативно • <i>Начин на пристап:</i> Разликува што е добро а што не, сигурно во себе, цврст карактер, изразува свој став... 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Желба за учење:</i> Љубопитност, истрајност, трудољубиво, одговорно, креативно... • <i>Културни навики и самостојност:</i> Поздравување, користење на убави зборови, уредност, ред во занималната, грижа за играчките... • <i>Однесување кон децата :</i> Дружелубиви, си помагаат, сложни, толерантни, гушкање на другари... • <i>Чувства:</i> Весели, насмеано лице кога доаѓа и си оди

✓ **Кога моето дете добро се однесува тогаш јас:**

- *Пофалувам:* охрабрувам да продолжи, бодрам, тоа е правилно, браво...

- *Наградувам*: играчка која ја сака, слатки, мало изненадување, го изнесувам надвор, епитет /срце, злато, сонце, јагне .../
  - *Ме радува*: прегрнувам, бакнувам, насмевка, задоволна, најсрејна...
- ✓ **Кога детето не почитува правила тогаш јас**
- *Разговарам*: посочувам, кажувам како треба, објаснувам, советувам, опоменувам, како е правилно, последици...
  - *Казнувам*: забранувам што му е омилено, го карам, плескам...
  - *Чувства*: јас сум лут/а, викам, разочаран/а сум...
- ✓ **Моето мислење за изложеноста на насилни содржини**
- *Не треба да гледа*: не е за деца, не ми се допаѓа, премногу на сите канали, треба да бидат запознаени со овие случки, да видат реален свет...
  - *Не дозволувам да гледа*: лошо влијае, не одобрувам, апсолутно неприфатливо, моето дете се плаши од насилни цртани...

Мислење на родителите за работата на установата

- ✓ **За родителите градинката е важна за да**
- Детето се воспитува за добро однесување
  - Станува посамостојно
  - Се дружи и игра со деца
  - Учествува во разни програмски активности
- ✓ **За работата на установата родителите најдобро се информираат**
- Преку разговор при носење и земање на детето од градинка

- Го прашуваат детето
  - Родителски средби
- ✓ **Родителите забележуваат кај своето дете**
- Има напредок во развојот
  - Со радост оди во градинка
  - Позитивни промени во однесувањето
- ✓ **За родителите најважни приоритети во градинката се:**
- Топол и грижлив однос на вработените кон децата
  - Децата здраво да се хранат
  - Активностите да се соодветни на развојот на децата
  - Децата да се под постојан надзор
  - Просториите и играчките да се чисти и безбедни
  - Бројот на децата во групата да не е преголем
- ✓ **Особини кои родителите ги препознаваат кај вработените**
- Најмногу како: пријатна личност, одговорна, љубезна, посветена, комуникативна
  - Најмалку како : ентузијаст, амбициозна, доследна...

ПОРАКИ

За да можат децата да бидат добри личности, ние родителите треба да работиме на себе и да се потрудиме да бидеме пример кој ќе го следат.

Родител

Во градинка ме радува кога играме заедно со другите. Лука ми е најдобар другар, кога ќе ме види одма трча накај мене и ме гушка. Давид и Неда, и тие ми се другари. Другар е кога имаш другар за игра, убаво да играме, да не откриваш тајна.

Новак

Пријател е да имаш добар човек, кога делиш играчки, бомбончиња, си играш со некого, лицето е среќно, убаво, насмеано. Лошо, неубаво однесување е кога нешто кршиш, растураш, правиш тепачка. Да ги научиме да се однесуваат убаво, да ги караме и ќе сфатат дека тоа не е убаво, ќе речат - Добро, ќе бидеме умни.

Ема

Казна е кога не смееш да одиш во дневна

и не смееш да си играш. Одам во мојата соба, си играм со моите колички. Лутината е во срцето, бум, бум, чука силно. Ми доаѓа да легнам со мама и тато, силно да ги гушнам и бакнам, радоста е во срцето.

Марко Јован

НАЈУБАВИТЕ ЗБОРОВИ ЗА ПРИЈАТЕЛСТВОТО

РОДИТЕЛИ				
Искреност	Помош	Почитување	Љубов	Дружење
Доверба	Добрина	Разбирање	Среќа	Споделување
Верност	Соработка	Компромис	Саќање	Заедништво
Лојалност	Пожртвуваност		Позитивни чувства	
	Несебичност			

ДЕЦА
Дојди да играме Сакаш да играме Ајде да играме Може да играме
Здраво Те молам Повели Благодарам Извини
Име на другарче
Да играш Дружиш Да зборуваш културно Да помогнеш Да не се тепаш
Те сакам

Најмногу користени зборови по категории

Вработени во градинката				
Доверба	Љубов, Среќа	Толеранција	Поддршка	Дружење
Искреност	Те сакам како	Почитување	Помош	Разговарање
Верност	пријател	Разбирање	Помагање	Тука сум, дојди
Чување	Радост,	Сочувствување	Грижа	Лаф муабет
тајни	Насмевка	Партнер	Добрина	Добар збор
	Задоволство			Забава
	Ведрина			Размена на
	Поврзаност			мислења
	Вибрации			Слобода
	Внатрешна			Заедничко
	енергија			време
	Кроткост			Споделување
	Милозливост			Достапна во
	Исполнетост,			секоје време
	Утеха			

За пријателството

Во градинка е убаво, играме, учиме математика, одиме заедно негде, спиеме еден до друг. Сакам да играм со Борјан, Дамјан, Јован, Самоил, Јана, дека си разговарам кога наоѓаме парички, стапови, како да ги зачуваме работите на скришни места. Убави зборови се, другарче дојди да играме, здраво, добар ден.

Никола

Јас ќе кажам, Ива дали сакаш да играме и си играме. Ако не сака ќе и предложам нешто друго, на пример, докторки. Убави зборови се повели, фала.

Ема

МИСЛИ И ПОРАКИ

- ✓ На децата можеме да им даруваме здраво тело, здрав ум и благороден карактер. Кога влегуваме со насмевка, благ, љубезен збор, нежна дисциплина тогаш сме сончев зрак во нивното срце правејќи ги среќни цел ден.
- ✓ Денес родителите се помалку време поминуваат со своите деца. Како да ги воспитуваат кога постојано нешто работат, дома секој има своја соба.
- ✓ Почни го денот со позитивна мисла. Мислите ги прават делата. Делата ги формираат навиките. Навиките го градат карактерот. Карактерот е воља и избор.
- ✓ Слушај ја својата совест, таа знае што е добро.
- ✓ Три огледала. Како ја се гледам себеси. Како другите ме гледаат мене. Вистината.
- ✓ Како да го подобриме следниот ден? Секое случување ја нуди својата лекција. До среќата се стигнува преку добра проценка, до добра проценка не води искуството, а искуството се стекнува со лоша проценка.

Да бидеме дел од
детството на наши-
те деца.

Која е целта да се
качуваме по ска-
лата на успехот
ако ги пропуштаме
првите чекори на
своето дете?

Да им покажеме
дека се поважни!

- ✓ Одвој време за ЛЅБОВ- таа е радост на живото-
тот,
РАЗМИСЛУВАЊЕ-извор на моќта,
ПРИЈАТЕЛИ-патот кон среќата,
СМЕЕЊЕ-музика на душата,
ЧИТАЊЕ-фонтана на мудроста,
РАБОТА-цена на успехот,
ЗАБАВА-тајна на вечната младост .....
- ✓ Не оди пред мене, можеби нема да те следам.
Не оди зад мене, можеби нема да те водам.
Оди покрај мене и биди ми пријател.
- ✓ Олеснување и комфор на пријателството е тоа
дека не морате ништо да објаснувате.
- ✓ Вистински пријател е тој што доаѓа кога
остатокот од светот си оди.
- ✓ Тагата може да се грижи сама за себе, но за да
ја добиете вистинската вредност на радоста,
морате да имате некој со кого ќе ја споделите.

„JAC и моите другари“

РЕЧНИК, ЛЕКСИКОН

- ЗБОР – јазична единица, говор, нешто кажано, искажува со зборови...
- РАЗГОВОР – зборување, говорен, усен говор, разговор меѓу двајца, дијалог, зборување и слушање, двонасочност, размена, пренесување, објаснување, констатација, заклучок, наредба, интелектуална и емоционална порака, утеха, надеж, охрабрување, забава...
- ПРИЈАТЕЛ – лице сврзано со некого со заемна љубов и почитување, познат, приврзаник...
- УБАВО – привлечно, пријатно, задоволство, за пофалба, согласност...
- ДОБРО – добрина, среќа, успех.
- КУЛТУРА – сите постигања на човечкото општество, духовна и материјална култура, образование, воспитание, однесување.
- МИР- мирољубиво, спокојство, слога.
- СУДИР – спротивни страни, пречка.
- СИЛА – снага, моќ, влијание.

Семејство

„Моето семејство“

СТЕФИЈА ТАКОВСКА
5Г.

ТЕО НАУМОСКИ, 5 год.
„ЈАС И МОЕТО СЕМЕЈСТВО“

2015г.

Јас и моите учителки

*Презентации и работилници за
родителите и кадарот од градинките*

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Аџаип С. „Децата и насилството на ТВ“ – Селектор 2008, Скопје
2. Бин Л. А. „Учионица без насилништва“ – Креативни центар, 2004, Београд
3. Бунчиќ Напан К. Ивковиќ Ђ., Јанковиќ Ј. Пенева Пејчиновиќ А. „Игром до себе“, Алинеа, 1998, Загреб
4. Прирачник - „Препознај го насилството“ - Улогата на градинката во заштита од семејно насилство, Здружение на социјални работници на град Скопје во соработка со МТСП, 2012, Скопје
5. Ексли Х. „Пријателство“, Топер, 2007, Скопје
6. Котева – Мојсовска Т., „Семејно воспитание и социјално однесување“, Академски печат, 2009, Скопје
7. МТСП и УНИЦЕФ, Ран детски развој – Стандарди за рано учење и развој кај деца од 0 - 6 год., 2009, Скопје
8. Огњеновиќ Весна, „Здраво да сте“ – радионице за деца, 2003, Београд
9. Рајовиќ Р. „Како успешно да се развија IQ код деца кроз игру“, Абецеда, 2009, Нови Сад
10. Списанија и прирачници за употреба во детски градинки, одобрени од МТСП

Издава :
ЈУДГ “ДЕТСКА РАДОСТ”-СКОПЈЕ

За издавачот:
Љиљана Крстевска, директор

Уредник:
Славица Благоевска, психолог

Консултант за содржината во брошурата:
Ана Битољану

Компјутерска подготовка и дизајн на корица:
Киро Мавроски

Печати:
Дизајн и принт солушн студио „Мавроски“

Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Првата детска амбасада во светот Меѓаши и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Европската Унија.

Проектот е финансиран од Европската Унија.
Instrument for Pre-accession Assistance (IPA)
Civil Society Facility (CSF)